

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (0 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos Seimo nariams

2025-06-16 Nr. S-104

DĖL SIŪLYMO SAUSIO 13-ĄJĄ PASKELBTI ŠVENČIŲ DIENA IR IŠBRAUKTI IŠ ŠVENČIŲ DIENŲ SĄRAŠO VĖLINES

Etninės kultūros globos taryba (toliau – Taryba) dar 2025 m. kovo 10 d. raštu Nr. S-61 „Dėl siūlymo Sausio 13-ąją paskelbti švenčių diena ir išbraukti iš švenčių dienų sąrašo Vėlines“ kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimą, atkreipdama dėmesį į betarpišką Laisvės gynėjų dienos ir Vėlinių tradicijų sąsają. Tarybos pateikti argumentai, matyt, nepasiekė visų Seimo narių (prieš kelias dienas Seimo Žmogaus teisių komitetas beveik vienbalsiai pritarė siūlymui išbraukti Vėlines iš švenčių dienų sąrašo), todėl kreipiamės vėl, papildydami ankstesnius argumentus kai kuriais naujais pastebėjimais.

Taryba pasisako prieš Sausio 13-osios paskelbimą švenčių diena Vėlinių sąskaita visų pirma dėl to, kad Vėlinės taip pat yra ženkliai įsirašiusios į Lietuvos pasipriešinimo istoriją. Pokariu būtent per šią tradicinę mirusiųjų minėjimo šventę kasmet vykdavo taikūs protestai prieš sovietinį režimą (žmonės dėdavo gėles prie paminklo „Žuvusiems už Tėvynę“, ant nepriklausomos Lietuvos patriarchų kapų uždegdavo žvakutes, prisimindavo jų darbus, dainuodavo tautines lietuviškas dainas, giedodavo giesmes), o pasibaigus partizaniniam karui masiniai mitingai per Vėlines tapo ryškiausia naujo pasipriešinimo banga Lietuvoje. Ypač galinga antisovietinė veikla pasižymėjo daugiataukstantiniai Vėlinių minėjimai 1956–1957 m. kilus sovietų agresijai Budapešte ir Poznanėje. Štai 1956 m. lapkričio 2 d. vakare Kauno senosiose kapinėse prie paminklo „Žuvusiems už Tėvynę“ susirinko apie 10 tūkst. žmonių, kurie giedojo Tautišką giesmę, dainavo patriotines dainas, skandavo šūkius „Laisvę Lietuvai“, „Šalin rankas nuo Vengrijos“, iš šalikų ir skarų surišo uždraustas trispalves, o paskui išėjo į miesto gatves, kol galiausiai juos sustabdė milicija ir kariuomenė, gaudydama aktyviausius dalyvius. Vilniuje tuo pat metu buvo surengtas panašus protestas Rasų kapinėse, jame dalyvavo apie 200 žmonių, kurių eisena buvo milicijos ir kariuomenės sustabdyta prie Aušros vartų. Sulaikyta daugybė šių demonstracijų dalyvių, dalis įkalinti, iškeltos baudžiamosios bylos, daug dalyvavusių studentų pašalinta iš universitetų. Vakarų spauda ir radijo stotys apie šiuos Vėlinių įvykius pranešė kaip apie stipriausią pasipriešinimo sovietams reiškinį tuometinėje SSRS. Panašus masinis pasipriešinimas per Vėlines pasikartojo 1957 m., todėl ilgainiui sovietų valdžia net panaikino Kauno senąsias kapines kaip galimą tolimesnių antitarybinių neramumų židinį.

Šie Vėlinių įvykiai padarė didžiulę įtaką tolimesniam antisovietiniam pasipriešinimui siekiant Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo: per visą Lietuvą ėmė plisti žygeivystės judėjimas (aplangant piliakalnius ir Lietuvai nusipelnusių žmonių kapus, partizanų žūties vietas), 1968 m. prasidėjo folklorinis judėjimas, ilgainiui per porą dešimtmečių atvedęs Lietuvos visuomenę į Dainuojamąją revoliuciją, didžiulius mitingus, Sąjūdžio sukūrimą ir Lietuvos nepriklausomybės susigrąžinimą, o galiausiai ir į žmonių susitelkimą per Sausio 13-osios įvykius 1991 metais.

Atkreipiame dėmesį, kad į šį įvairių pasipriešinimo sovietams įvykių ciklą įsipina ir Rasos šventė, kurios rengimas nuo 1967 m. ant Kernavės piliakalnių tapo dar viena taikaus pasipriešinimo forma, patyrusia šiurkštų KGB persekiojimą. Šios šventės tradicijų sovietmečiu taip ir nepavyko įveikti, kadangi ilgainiui Rasos šventė pasklido po visą Lietuvą, žadindama visuomenės patriotizmą ir siekius susigrąžinti senąsias lietuvių tradicijas. Todėl kartais pasigirstantis siūlymas iš švenčių dienų sąrašo išbraukti ir Rasos (Joninių) šventę akivaizdžiai kyla iš per menko šios šventės reikšmės Lietuvai suvokimo.

Grįžtant prie temos dėl Vėlinių išbraukimo vardan Sausio 13-osios įrašymo į švenčių sąrašą reikia pabrėžti, kad toks sprendimas ne tik prasilenktų su Lietuvos nepriklausomybės istorinėmis vertybinėmis nuostatomis, bet ir būtų nelogiškas, nes **dabartinės Vėlinių tradicijos yra tiesiogiai susijusios su Sausio 13-osios aukų pagerbimu.** Vėlinių laikotarpiu žmonės ne tik lanko savo mirusius artimuosius, bet ir pagerbia visų žuvusių už Lietuvos laisvę ir kitų nusipelnusių Lietuvai asmenų kapus (karių, partizanų, kitų pasipriešinimo sovietų režimui dalyvių, tremtinių, valstybingumo veikėjų, Sausio 13-osios aukų, lanko protėvių pilkapius ir pan.). Pastaruoju metu ypač populiarėja Vėlinių žygiai, kurių metu aplangomi įvairių žymių asmenų kapai, partizanų žūties vietos (pvz., skautų ir šaulių rengiami Vėlinių žygiai kartais nusidriekia net per 100 km), be to, Vėlinių laikotarpiu vis dažniau įgyvendinamos visuomeninės apleistų kapinių tvarkymo iniciatyvos.

Vėlinių tradicijos yra išskirtinai stiprios Lietuvoje ir pripildytos aiškaus turinio. Dėl to tradiciniam savo giminės mirusių artimųjų kapų lankymui (ne tik artimiausioje aplinkoje, bet ir vykstant į tolimesnes vietas), taip pat protėvių ir Lietuvos didvyrių pagerbimui, visuomeninėms apleistų kapinių tvarkymo iniciatyvoms reikalingos dvi nedarbo dienos. Net ir jų tarsi mažoka, kadangi būna daugybė spūsčių keliuose, nes tuomet visa Lietuva juda įvairiomis kryptimis.

Kartu primename, kad **su mirusiųjų pagerbimu yra susijusios būtent Vėlinės, o ne lapkričio 1-oji, kuri yra religinė šventė,** skirta visiems šventiesiems pagerbti (tiems šventiesiems, kurie religiniame kalendoriuje neturi atskiros jiems skirtos dienos). Visgi ilgainiui susiklostė tradicija, kad ir šią dieną žmonės masiškai lanko kapus.

Kita vertus, **svarstant siūlymą nedarbo diena paskelbti Sausio 13-ąją, visų pirma vertėtų įsigilinti, ar kartu yra siūlomas ir šios dienos naujas turinys, kuriam įgyvendinti reikalingas būtent laisvadienis.** Atkreipiame dėmesį, kad dabartinės šios Laisvės gynėjų atmintinos dienos tradicijos jau yra susiformavusios per pastaruosius 35 metus: išvakarėse uždegami laužai, dainuojamos patriotinės dainos, giedamos giesmės (ne tik Vilniuje, bet ir kituose Lietuvos miestuose), o sausio 13-ąją vyksta ne tik oficialūs renginiai Seime ir viešosiose erdvėse, bet ir

tuomet dirbančiose visose ugdymo įstaigose, aukštosiose mokyklose ir kitur, dauguma žmonių pažymi šią atmintiną dieną uždegdami žvakutes languose (tiek darbovietėse, tiek namuose). Dabartinės sąlygos sudaro galimybes visai Lietuvai svarbią 1990 m. sausio įvykių gyvą atmintį puoselėti surengiant darbo vietose įvairius renginius ir kitas veiklas, kurios ypač reikšmingos vaikų ir jaunimo patriotiniam ugdymui, bendruomeniškumo skatinimui. **Jei Sausio 13-oji taptų nedarbo diena, švietimo įstaigos tokių patriotinių renginių ugdytiniais tuomet neberengtų (geriausiu atveju rengtų kitą dieną), o tėvai vargu ar galėtų tokį patriotinį bendruomeninį ugdymą užtikrinti savarankiškai.**

Gali būti, kad ši papildoma **laisva diena leistų ne tiek geriau puoselėti Sausio 13-osios tradicijas, kiek gali sukelti priešingas pasekmes, nes mokiniams ir jų tėvams atsirastų pagunda prasiilginti žiemos atostogas** (kurios šiemet truko iki sausio 9 d.): kaip rodo turizmo statistika, lietuvių kelionės į užsienį per žiemos šventes išauga keleriopai, todėl kelionių pasiūla nebegali užpildyti paklausos, o atsiradęs laisvadienis sausio 13 d. gali sudaryti galimybes prasiūsti žiemos atostogas ir tuomet laisviau įsigyti norimas keliones. Tokiu atveju, ypač būnant šiltuose kraštuose toli nuo Lietuvos, vargu ar vaikams ir jų tėvams berūpėtų sausio 13 dieną prisiminti mūsų laisvės gynėjus.

Remdamasi išvardytais argumentais, **Taryba prašo Seimo narių nepritarti siūlymui išbraukti iš švenčių dienų sąrašo Vėlines, taip pat apsvarstyti, ar Sausio 13-osios paskelbimas nedarbo diena suteiktų jai naują vertingą turinį, ar nepakenktų dabartinėms šios dienos tradicijoms.**

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

LIETUVIŲ LIAUDIES
DAINŲ METAI
2025